

ki'nin *Deryâ-yı 'Işk* adlı mesnevisine nazîre olan eser Abdülmecîd Deryabâdî tarafından neşredilmiştir (A'zamgarh 1927). Mushafî'nin II. Şâh Âlem zamanına kadar Bâbürlü hükümdarlarını anlattığı bir *Şâh-nâme*'si de vardır (G. de Tassy, II, 285). Onun bütün eserleri Nisâr Ahmed Fârûkî tarafından *Külliyât-ı Muşafî* adıyla yayımlanmıştır (I-V, Delhi 1968-1983). Ayrıca nazım ve nesir çalışmalarından *İntihâbât-ı Külliyyât-ı Muşafî* (İslâmâbâd 2000) ve *İntihâbât-ı Kelâm-ı Muşafî* (Patna 2000) adıyla seçmeler yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mushafî, *Divân* (nşr. Esîr Leknevî – Emîr Mî-nâî), Patna 1990, Abdüsselâm Han'ın girişi, s. 1-18; Âbid Rızâ Bîdâr'ın girişi; Hakîm Ebû'l-Kâsım Kudretullah Kâsım, *Mecmû'a-yî Nağz* (nşr. Mahmûd Şirvânî), Lahor 1933, II, 188-195; G. de Tassy, *Histoire de la littérature Hindoue et Hindoustanie*, Paris 1870, II, 283-288; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, I, 377-378; Th. W. Beale, *An Oriental Biographical Dictionary*, London 1894, s. 246; M. Hüseyin Âzâd, *Âb-ı Hayât*, Lahor 1907, s. 295-314; R. B. Saksena, *A History of Urdu Literature*, Allahabad 1927, s. 90 vd.; Storey, *Persian Literature*, I/2, s. 875-877; Seyyid M. Abdullah, *Şu'arâ'ey Urdû key Tezkirey aor Tezkire Nigârî key Fen*, Lahor 1952, s. 46-47; Gulâm Hüseyin Zülfişkâr, *Urdû Şâ'iri kâ Siyâsi aor Senâci Pes-i Manzâr*, Lahor 1966, s. 281-284, 292-296; Ahmed Gülçîn-i Me-ânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yi Fârsî*, Tahrân 1348 hş./1969, I, 671-677; Seyyid Ali Rızâ Nahvî, "Şu'arâ key Tezkirey", *Târîh-i Edebiyyât-ı Mûselmânân-ı Pâkistân u Hind: Fârsî Edeb III*, Lahor 1972, V, 219-220; Muhammed Sadiq, *A History of Urdu Literature*, Delhi 1984, s. 171-173; Enver Sedîd, *Urdû Edeb ki Muhtaşar Târîh*, İslâmâbâd 1991, s. 177-178; Cemîl Câlîbî, *Târîh-i Edeb-i Urdû*, Lahor 1994, II, tür.yer.; Fermân Fethpûrî, *Urdû Şu'arâ key Tezkirey aor Tezkire Nigârî*, Karaçi 1998, s. 197-199, 234-235, 434; Tahsin Yazıcı, "Mushafî", *İA*, VIII, 677-678; J. A. Haywood, "Muşâfî", *EP* (Fr.), VII, 669-670.

TAHSİN YAZICI

MÛSİLE-i SAHN

(موصلة صحن)

Osmanlı eğitim sisteminde yüksek tahsile hazırlayan ve hareket-i dâhilden sonra gelen Sahn-ı Semân medrese derecesi (bk. MEDRESE).

MÛSİLE-i SÜLEYMÂNİYYE

(موصلة سليمانيه)

Osmanlı eğitim sisteminde yüksek tahsile hazırlayan Süleymaniye Medresesi'nin ilk derecesi (bk. MEDRESE).

MUSİBET

(المصيبة)

Sözlükte "ansızın bastıran yağmur" anlamındaki **savb** kökünden türeyen ve "bir şeyin hedefine ulaşması, birinin payına düşmesi" mânasına gelen **isâbet** masdârından isim olan **musibet**, "insanın genellikle kendi iradesi dışında ve beklemediği şekilde karşılaştığı durum" demektir. Daha çok hastalık, kıtlık, zarar ziyan, yangın, deprem gibi âfetler, sevilen birinin ölümü vb. ağır sıkıntı veren şeyler için kullanılır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şvb" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "şvb" md.). Cürcânî musibeti "insanın tabiatına uymayan şey" diye tanımlamış ve buna ölümü örnek göstermiştir (*et-Ta'rîfât*, "el-Muşibe" md.). Ya'kûb b. İshak el-Kindî'den itibaren pek çok İslâm âliminin benimsediği anlayışa göre ölüm de dahil olmak üzere musibetler hayatın bir parçasıdır, tabii ve kaçınılmaz gerçeklerdir. İnsanın hiçbir musibetle karşılaşmaması için hiç var olmaması gerekir. Çünkü musibetler değişme ve bozulma niteliği taşıyan şeylerin değişmesinden, bozulmasından ileri gelmektedir. Eğer dünyada bozulma olmasaydı varlık da olmazdı. Musibetlerin olmamasını istemek tabii biattaki oluşma ve bozulma kanununun ortadan kalkmasını istemek olur ki bu da imkânsızdır (Ya'kûb b. İshak el-Kindî, s. 18-19; İbn Miskeveyh, s. 179).

Musibet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de on âyetinde geçmektedir. Ayrıca altmış dört yerde ölüm, fitne, kötülük, belâ, yaşlılık, azap; aşırı susuzluk, yorgunluk ve açlık gibi olumsuzlukların başa gelmesini ve iyilik, ilâhî lutf, rahmet gibi olumlu durumlarla karşılaşmayı ifade etmek üzere musibetle aynı kökten gelen fiiller kullanılmıştır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "şvb" md.). Bakara sûresinde (2/155-157) Allah'ın insanları korku, açlık, mal, can ve ürün kaybı gibi musibetlerle sınamaya tâbi tuttuğu belirtildikten sonra bu tür musibetler karşısında, "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz" diyerek sabır ve metanetlerini kanıtlayanlar Allah'ın lutf ve rahmetiyle müjdelanmekte ve bunların doğru yolu bulmuş oldukları bildirilmektedir. Hz. Peygamber musibete uğrayanları yukarıdaki âyetlerin, "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz" (İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn) kısmını okuyarak teselli etmelerini müslümanlara öğütlemiş, bu sebeple yakınlarını kaybedenlere tâziyede bulunurken bunun okunması âdet haline gelmiştir.

Bazı âyetlerde her türlü musibetin bir kitapta yazılı olduğu (et-Tevbe 9/50-51; el-Hadîd 57/22), musibetlerin Allah'ın izniyle gerçekleştiği (et-Tegâbün 64/11) bildirilirken bazısında musibetler insanın kendi fiillerinin bir sonucu olarak gösterilmektedir (meselâ bk. Âl-i İmrân 3/165; en-Nisâ 4/62; el-Kasas 28/47). "Başınıza gelen her musibet kendi yaptıklarınız yüzündendir; kaldı ki O birçoğunu bağışlar" meâlindeki âyet (eş-Şûrâ 42/30) ikinci tür âyetlerin özeti mahiyetindedir. Nisâ sûresinin 78. âyetinde iyilik ve kötülük olarak insanların başına gelenlerin hepsinin Allah'tan olduğu bildirilirken 79. âyetinde, "Sana gelen iyilik Allah'tandır, başına gelen kötülük ise kendindendir" buyurulmuştur. Müfessirler, bu farklı ifadeleri kader kavramı çerçevesinde musibetlerin genel yaratma fiili açısından Allah'a; irade ve ihtiyar, esbâba tevessül, kesb ve hak ediş gibi beşerî etkenler açısından kula ait olduğu şeklinde açıklamışlardır (Taberî, IV, 176-177; Zemahşerî, II, 113-114; Kurtubî, V, 284-285; Elmalılı, II, 1397-1399).

Musibet kelimesi ve aynı kökten türeyen çeşitli fiil ve isimler hadislerde de sıkça geçmektedir. Hadis mecmualarında musibetten dolayı üzüntü duymanın, göz yaşı dökmenin günah olmadığını; feryat ve figan etmek, dövünmek, üstünü başını yırtmak, sürekli halinden şikâyet etmek gibi taşkınlıklardan sakınmak gerektiğini bildiren ve metanetli olmayı öğütleyen hadislerin yer aldığı bölümler bulunmaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şvb" md.). Resûlullah'ın, oğlu İbrâhîm'in vefatı sırasında ağlamasını yadığayan bazı sahâbîlere, "Bu bir şefkattir; kalp üzüdür, göz yaş döker; ancak bizim ağzımızdan rabbimizin razı olmayacağı hiçbir söz çıkmaz" demesi (Buhârî, "Cenâ'iz", 44; Müslim, "Fezâ'il", 62), musibetler karşısında üzüldüğü ağılamanın sakıncasının bulunmadığına delil olarak gösterilir. Ayrıca hadislerde en büyük musibetlerle peygamberlerin karşılaştığı (Buhârî, "Merdâ", 2, 3; İbn Mâce, "Fiten", 29; Tirmizî, "Zühd", 57;), Allah'ın sevdiği kullarını zaman zaman musibetlerle imtihan edeceği (Buhârî, "Merdâ", 1; Tirmizî, "Zühd", 57) belirtilmekte ve musibetlere sabredip çekilen acılar karşısında Allah'tan ecir beklemenin faziletine işaret edilmektedir (meselâ bk. *Müsned*, I, 177, 182; Tirmizî, "Cenâ'iz", 36; Nesâî, "Cenâ'iz", 22). Yorgunluk, hastalık, tasa ve kederden ayağına diken batmasına kadar müslümanın başına gelen her türlü musibetin günahlara kefarete olacağı müjdesi verilmektedir (*Müsned*, VI, 114, 120; Buhârî, "Merdâ", 1,

MUSİBET

3; Müslim, "Birr", 49). Hadislerde ayrıca musibete uğrayanların teselli edilmesi, acılarının paylaşılması ve yakınlarını kaybedenlere tâziyede bulunulması tavsiye edilmektedir (*el-Muvaṭṭaʿ*, "Cenâ'iz", 41; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 55, 56).

Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'in ana bölümünden biri olan "Sabır ve Şükür Kitabı"nda (IV, 72-73) insanın üstesinden gelebileceği musibetlere sabretmesini sabrın en yüksek derecelerinden biri olarak zikreder. İnsanın musibetlerden korunmaya çalışması ve uğradığı bir musibetten kurtulmak istemesi, kurtulamaması halinde üzüntü ve acı duyması, göz yaşı dökmesi tabii bir durumdur. Ondan istenen önlenbilir musibetlere katlanmak değil musibetten korunma yönünde önlem almak, başa gelen bir felâketten kurtulmak için her türlü çabayı göstermek, kurtulma imkânı bulunamaması halinde durumu sabır ve metanetle karşılamaktır. Mâverî de *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* adlı eserinin "Sabır ve Tahammülsüzlük" başlıklı bölümünde (s. 405-421) musibetleri kolaylıkla atlatmanın ve acılarını hafifletmenin yollarını göstermiş, tahammülsüzlüğün musibetlerden doğan acıları daha da arttıracağını belirtmiştir. Ona göre musibetler karşısında sabırlı ve metanetli davrananlar onlardan daha çabuk kurtulabilir. Musibet hakkındaki âyet ve hadislerle İslâm âlimlerinin görüşleri değerlendirildiğinde bunlarda musibetlerin insanları eğiten, olgunlaştıran, onlara hayatın ağır sıkıntıları karşısında dahi tahammül gücü ve iradesi kazandıran rolüne dikkat çekildiği görülmektedir. Özellikle tasavvuf düşüncesinde belâ ve musibetlerin bu olumlu yönüne önem verilmiştir (ayrıca bk. BE-LÂ; SABİR).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şvb" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "şvb" md.; *et-Ta'rifât*, "el-Musîbe" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "şvb" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "şvb" md.; *el-Muvaṭṭaʿ*, "Cenâ'iz", 41; *Müsned*, I, 177, 182; VI, 114, 120; Buhârî, "Cenâ'iz", 44, "Merdâ", 1, 2, 3; Müslim, "Fezâ'il", 62, "Birr", 49; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 55, 56, "Fiten", 29; Tirmizî, "Cenâ'iz", 36, "Zühd", 57; Nesâî, "Cenâ'iz", 22; Ya'kûb b. İshak el-Kindî, *Üzüntüden Kurtulma Yolları: el-Hile li-def'i'l-ahzân* (nşr. ve trc. Mustafa Çağrıç), İstanbul 1998, s. 18-19; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, IV, 176-177; İbn Miskeveyh, *Tehzibü'l-aḥlâk* (nşr. İbnü'l-Hatîb), Kahire 1398, s. 179; Mâverî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* (nşr. Mustafa es-Sekkâ - M. Şerif Süker), Beyrut 1408/1988, s. 405-421; Gazzâlî, *İhyâ'*, IV, 72-73; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, II, 113-114; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 284-285; El-mallî, *Hak Dini*, II, 1397-1399.

MUSTAFA ÇAĞRICI

el-MÛSÎKA'L-KEBİR

(الموسيقى الكبير)

Fârâbî'nin

(ö. 339/950)

mûsiki nazariyatına dair eseri.

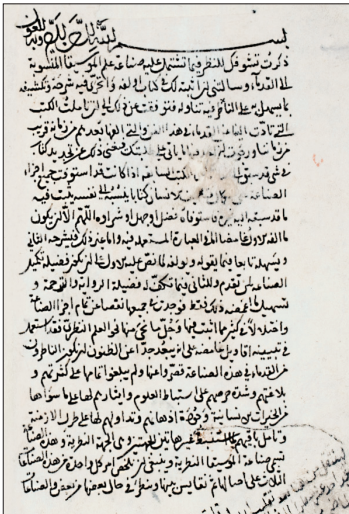
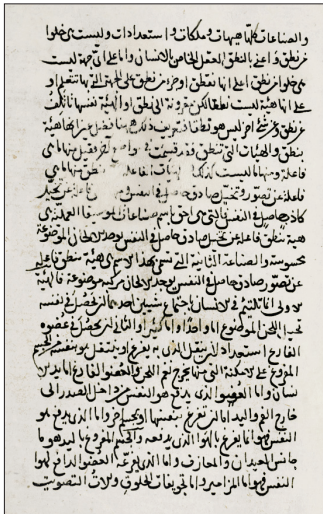
Pek çok kaynakta *Kitâbü'l-Mûsika'l-kebir* adıyla kaydedilir. İki bölümden meydana gelen eserin ilk bölümünün bazı kütüphanelerde müstakil bir nüsha halinde yer alması, başta Henry George Farmer olmak üzere birçok araştırmacının Fârâbî'nin bu adla ayrı bir eseri bulunduğunu ileri sürmesine sebep olmuştur. Özellikle Türkiye'de Fârâbî ile ilgili yayınlarda bu hataya sıkça rastlanmaktadır.

el-Mûsika'l-kebir, Abbâsî Halifesi Râzî-Billâh'ın veziri Ebû Ca'fer Muhammed b. Kâsım el-Kerhî'nin isteği üzerine muhtemelen 318 (930) yılında kaleme alınmış-

tır. Eserin başlarında Fârâbî, bu sahada yazılan eserleri inceledikten sonra onların eksikliklerini tamamlamak için bu kitabı yazdığını ifade etmiştir. Ona göre bir sanatta ileri bir seviyeye ulaşılabilmesi için önce o sanatın ilkelerinin iyi bilinmesi, ardından bu ilkelerden o sanatın verilerine ait gerekli bilgileri ortaya koyabilme gücü ile doğruyu yanlıştan ayırabilmek için hataları düzeltip çözüme ulaştırma yeteneğinin bulunması gerekir. Giriş bölümünde yer alan "eski müellifler" ifadesinden Grek yazarları, "yeni müellifler" ifadesinden de Halîl b. Ahmed, İshak el-Mevsilî ve Ya'kûb b. İshak el-Kindî kastedilmiş olmalıdır.

Mûsiki konusunda Grek ve İslâm dünyası arasında köprü vazifesi gören Fârâbî *el-Mûsika'l-kebir*'i iki kitap halinde yazmış, ancak ikinci kitap henüz ele geçmemiştir. Bugün mevcut olan birinci kitap iki bölümden meydana gelmektedir. "el-Medḥal ilâ şinâ'ati'l-mûsika" adlı birinci bölüm iki kısımdır. Müzik felsefesiyle ilgili olan, makamlar konusunun ağırlıklı işlendiği birinci kısımda mûsikinin teorik ve pratik yönü, makamların tarifi, sınıflandırılması, türleri ve enstrümanların ortaya çıkışı gibi konular ele alınır. İkinci kısımda akustikçe giriş, sesin tizlik ve pestliği, uddaki tabii sesler, aralıklar ve çeşitleri anlatılır. Eserin "eş-Şinâ'a nefsihâ" adını taşıyan ikinci bölümü ise üç kısımdan oluşur. Birinci kısmın ilk makalesinde sesin oluşumu, tizlik ve pestliği, aralıklar, oktav, dördü, beşli, tanini, cinslerin dereceleri ve türleri gibi konular ele alınır. İkinci makalede skalalar ve çeşitleri, dizi kuralları, ikâ' ve türleri üzerinde durulur. İkinci kısmın ilk makalesinde akortları ve skalasıyla ud ele alınmış, ikinci makalede ise perdeleri ve akortlarıyla Bağdat tamburu, Horasan tamburu, ayrıca mizmâr, sûrnây, rebab ve mi'zef hakkında geniş bilgi verilmiştir. Üçüncü kısmın ilk makalesinde müzikal kompozisyon, seyir ve geçiş kaideleriyle ikâ' ve türleri konu edilmiş, ikinci makalede seslerin nitelikleri, güfte ve nitelikleri, müzikal kompozisyonun seslendirilmesi üzerinde durulmuştur.

el-Mûsika'l-kebir'in değeri, daha önce yazılmış eserlerin aksine bilfiil mûsiki icrasını yansıtan teorileri sistematik bir şekle getirmesinden kaynaklanır. Kitap, Fârâbî'nin ifade ettiği gibi mûsiki sanatını icra eden ve teoriyi icra ile kuvvetlendirmek isteyenler için, mûsiki icrasının teoriden önce geldiği esası üzerine kurulmuştur. Bu sebeple Fârâbî, ikâ'ların ve onların icracısının bu sahanın ustalarının genel icrasına

Kitâbü'l-Mûsika'l-kebir'in ilk iki sayfası (Râgib Paşa Ktp., nr. 876)